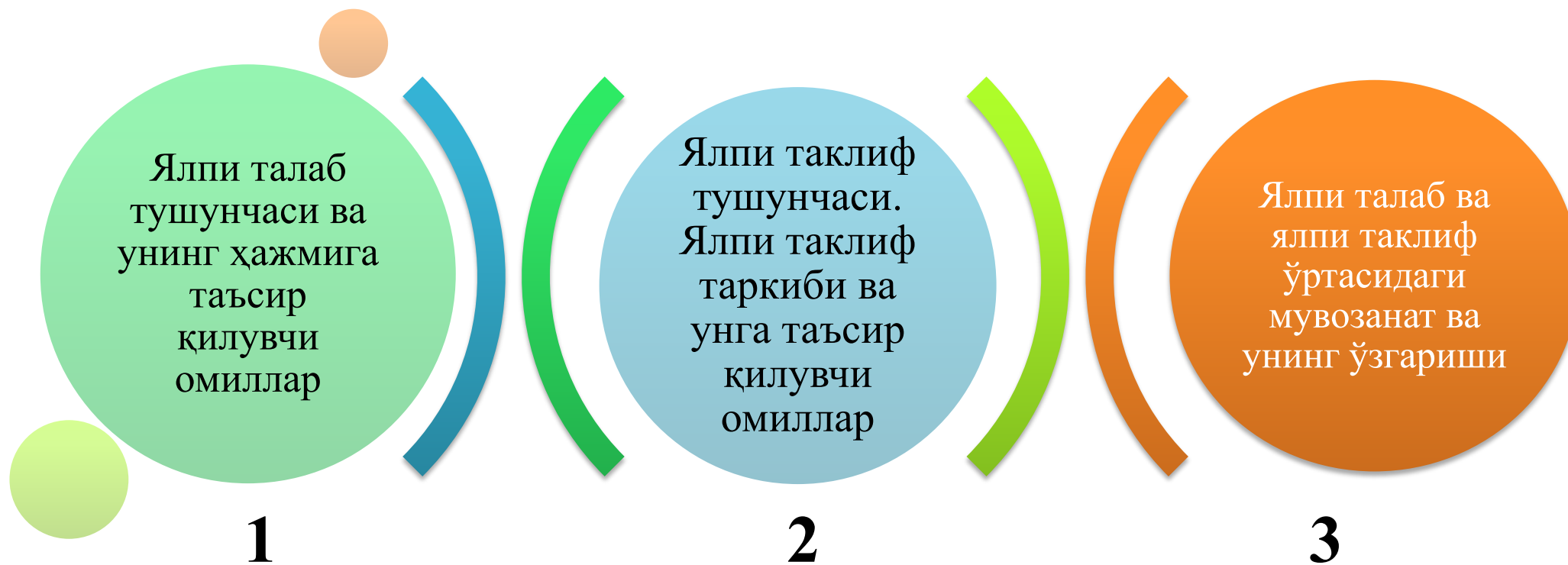

16-МАВЗУ. ЯЛПИ ТАЛАБ ВА ЯЛПИ ТАКЛИФ

Хамидова Зулфия Ахмаджоновна
PhD, в.б. доцент

РЕЖА:

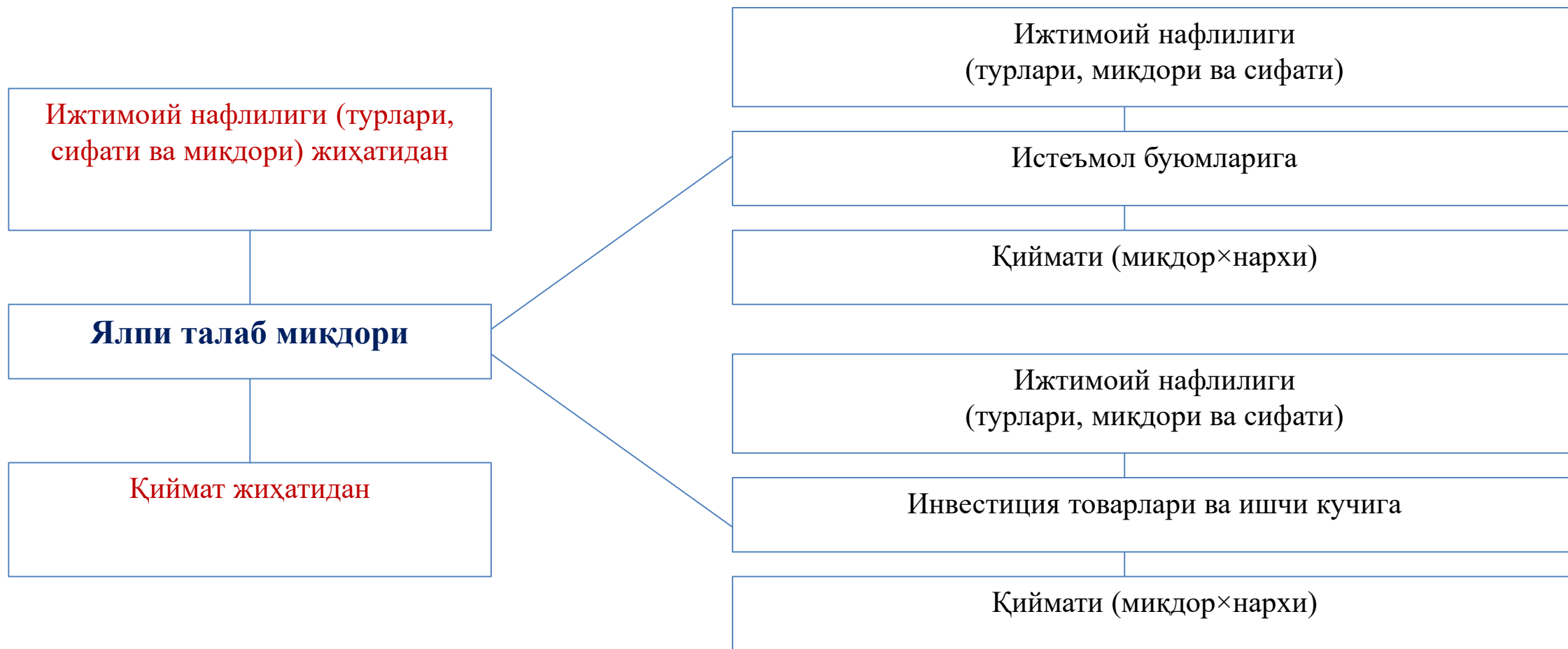

Ялпи талаб (aggregate demand, AD)

барча истеъмолчилар, яъни аҳоли, корхоналар ва давлат томонидан нархларнинг муайян даражасида сотиб олиниши мумкин бўлган турли товарлар ва хизматларга бўлган талабнинг умумий ҳажмидир.

Ялпи талаб миқдорининг товарлар турлари, миқдори, сифати ҳамда нархига боғлиқлиги

Академик В.Видяпин ва бошқалар умумий таҳрири остида чоп этилган «Иқтисодиёт назарияси» дарслигида ялпи талаб иқтисодиёт алоҳида соҳалари сарфларининг йиғиндиси сифатида ифодаланади, яъни:

$$Y_d = C + I + G + NX$$

Y_d – ялпи талаб

C – уй хўжаликларининг истеъмол сарфлари

I – хусусий секторнинг инвестиция сарфлари

G – давлат хариди

NX – соф экспорт.

Профессор В.Камаев эса ялпи талабни реал ялпи миллий маҳсулот таркибий қисмларига бўлган умумий пул миқдори сифатида намоён бўлишини ҳамда уни пулнинг миқдорий назариясига мувофиқ қуйидаги кўринишда ифодаланишини таъкидлайди:

$$AD = M \times V / P$$

AD – ялпи талаб

M – пул миқдори

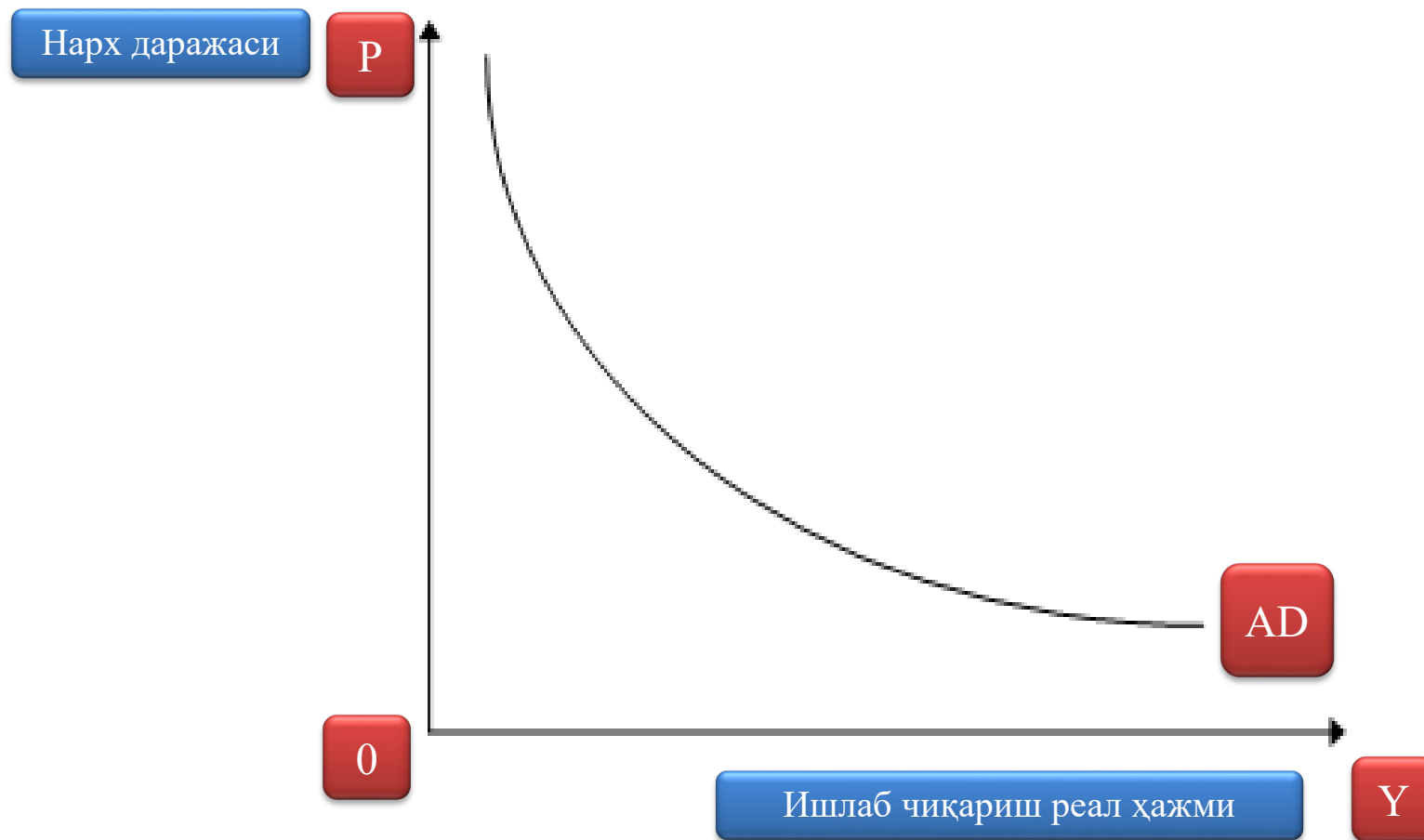

V – пулнинг айланиш тезлиги

P – нарх даражаси

Ялпи талаб эгри чизиғи

Ялпи талаб ҳажмига таъсир этувчи омиллар

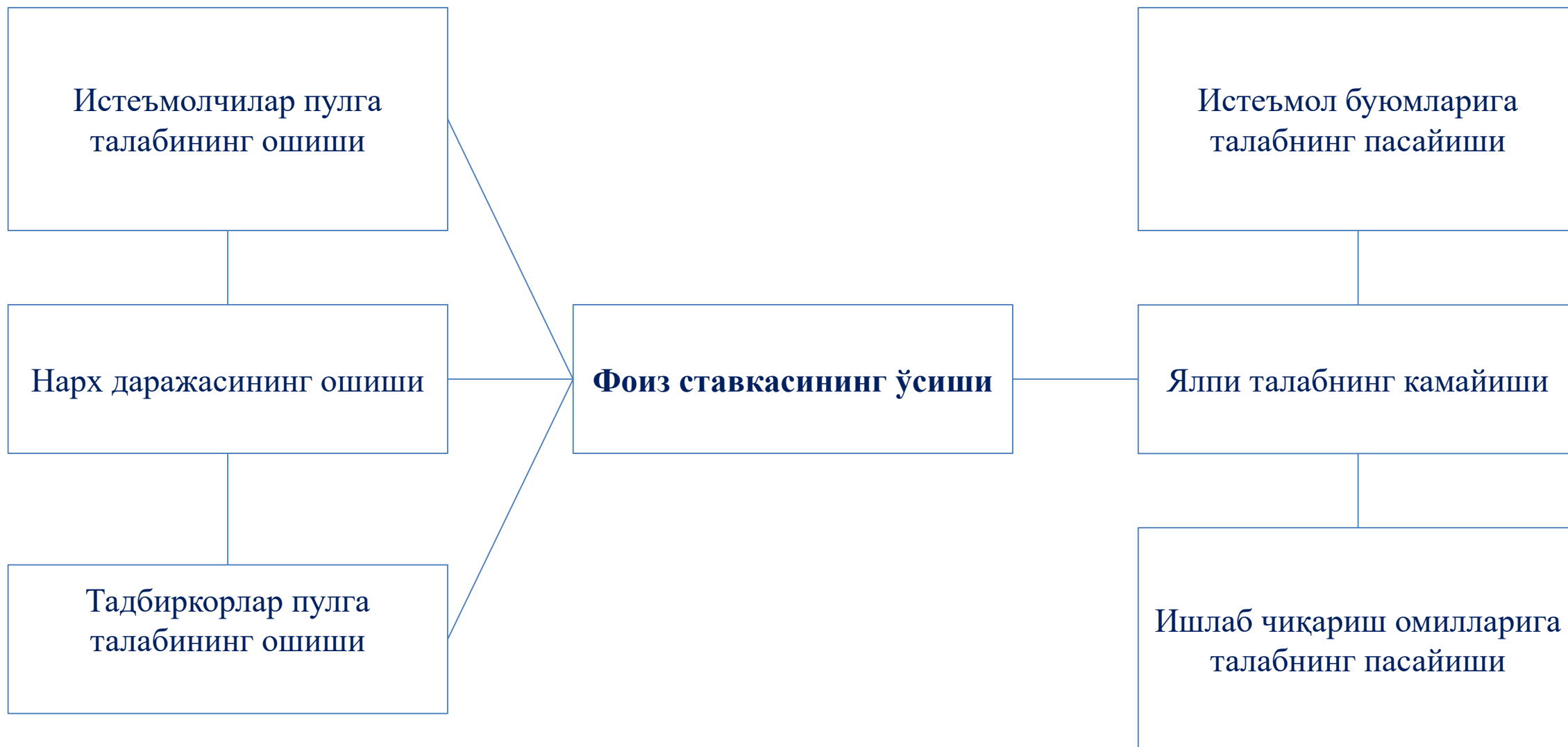
Нарх даражасига боғлиқ омиллар

Фоиз ставкаси самараси.

- Мазкур самаранинг моҳияти шундан иборатки, нарх даражасининг ўсиши билан пулга бўлган талаб ҳам ортади. Бу эса муомаладаги пул миқдорининг ўзгармаган ҳажми шароитида фоиз ставкасининг ўсишига олиб келади. Ўз навбатида фоиз ставкасининг ўсиши истеъмол ва инвестиция сарфлари ҳажмини пасайтиради. Чунки фоиз ставкаларининг ошиб кетиши аҳоли томонидан уй ва уй жиҳозлари, автомобиль каби узоқ муддатли истеъмол товарларини сотиб олиш учун кредит олишни самарасиз қилиб қўяди. Шунингдек, тадбиркорлар ҳам фоизнинг юқори даражасида ўзларининг нисбатан паст даромад келтирувчи инвестиция лойиҳаларини амалга оширишдан воз кечадилар.

Нарх даражаси ошишининг ялпи талабга таъсири

Бойлик самараси.

- У баъзида реал касса қолдиқлари самараси деб ҳам аталиб, нарх даражасининг ошиши билан молиявий активлар (банк омонатлари, акция ва облигациялар) реал қийматининг пасайишини англатади. Бунинг натижасида аҳоли даромадлари ҳам пасайиб, улар томонидан сотиб олинувчи товар ва хизматлар миқдори камаяди.

Импорт товарлар хариди самараси.

- Бу самара нарх даражаси ўзгаришининг у ёки бу мамлакатдаги ички ва жаҳон нархлари нисбатига таъсири орқали намоён бўлади. Мамлакатдаги нархлар умумий даражасининг ошиши, чет эл товарлари нархи ўзгармаган ёки секинроқ ўсган ҳолатда, миллий истеъмолчи учун четдан хорижий товарларни олиб келишни фойдали қилиб қўяди. Ўз навбатида, мазкур мамлакат товар ва хизматларини хорижий истеъмолчилар томонидан харид қилиш ҳажми ҳам қисқаради. Натижада бу мамлакатнинг экспорт ҳажми камаяди. Экспорт ҳажмининг камайиши ва импорт ҳажмининг ошиши соф экспортнинг ва, пировардида, ялпи талаб умумий ҳажмининг қисқаришига олиб келади.

Ялпи талаб ҳажмига нархдан ташқари омиллар ҳам таъсир кўрсатади

1. Истеъмол сарфларидаги ўзгаришлар.

- Истеъмолчининг фаровонлиги
- Истеъмолчининг кутиши
- Истеъмолчи қарзлари
- Солиқ

2. Инвестицион сарфлар.

- Фоиз ставкалари
- Инвестициялардан кутиладиган фойда
- Солиқлар
- Ортиқча қувватлар

3. Давлат сарфлари.

- Нархларнинг мавжуд даражасида, миллий маҳсулотда давлат харидининг кўпайиши ялпи талабнинг ўсишига олиб келади. Бунга давлатнинг миллий армияни тузиш ёки унинг сонини ошириш тўғрисидаги қарори мисол бўла олади. Давлат сарфларининг камайиши ялпи талабнинг қисқаришига олиб келади. Масалан, янги автомобиль йўли қуришга давлат сарфларининг қисқариши шундай натижага олиб келади.

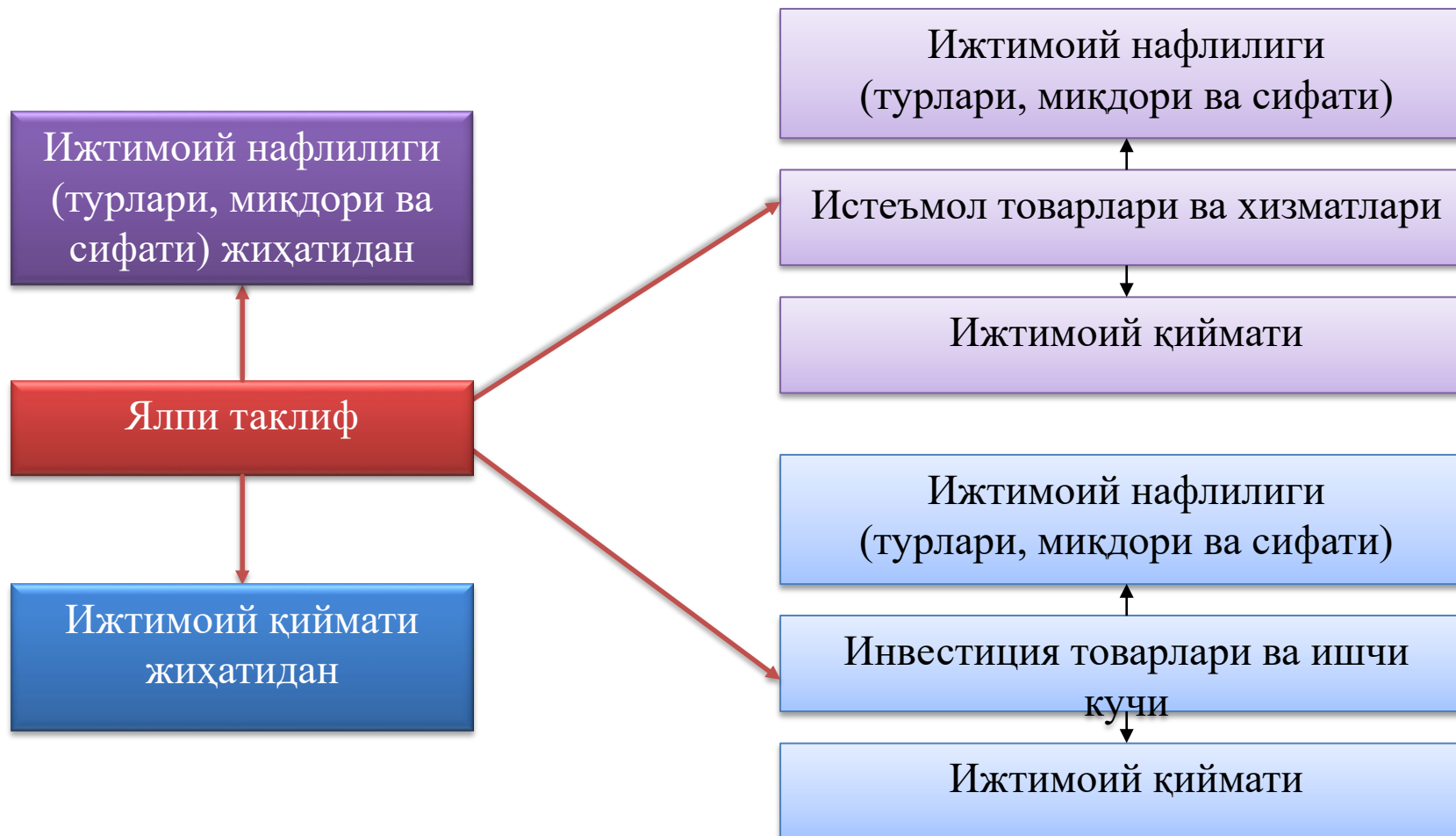
4. Соф экспортдаги ўзгариш.

- Соф экспортнинг кўпайиши ялпи талабни ҳам кўпайтиради. Биринчидан, экспортнинг юқори даражаси, чет элларда миллий товарларга бўлган талабни оширади. Иккинчидан, импортнинг қисқариши миллий товарларга ички талабнинг кўпайишини тақозо қилади.
- Валюта курслари. Бошқа валюталарга нисбатан миллий пул курсининг ўзгариши соф экспортга ва демак ялпи талабга таъсир кўрсатади.

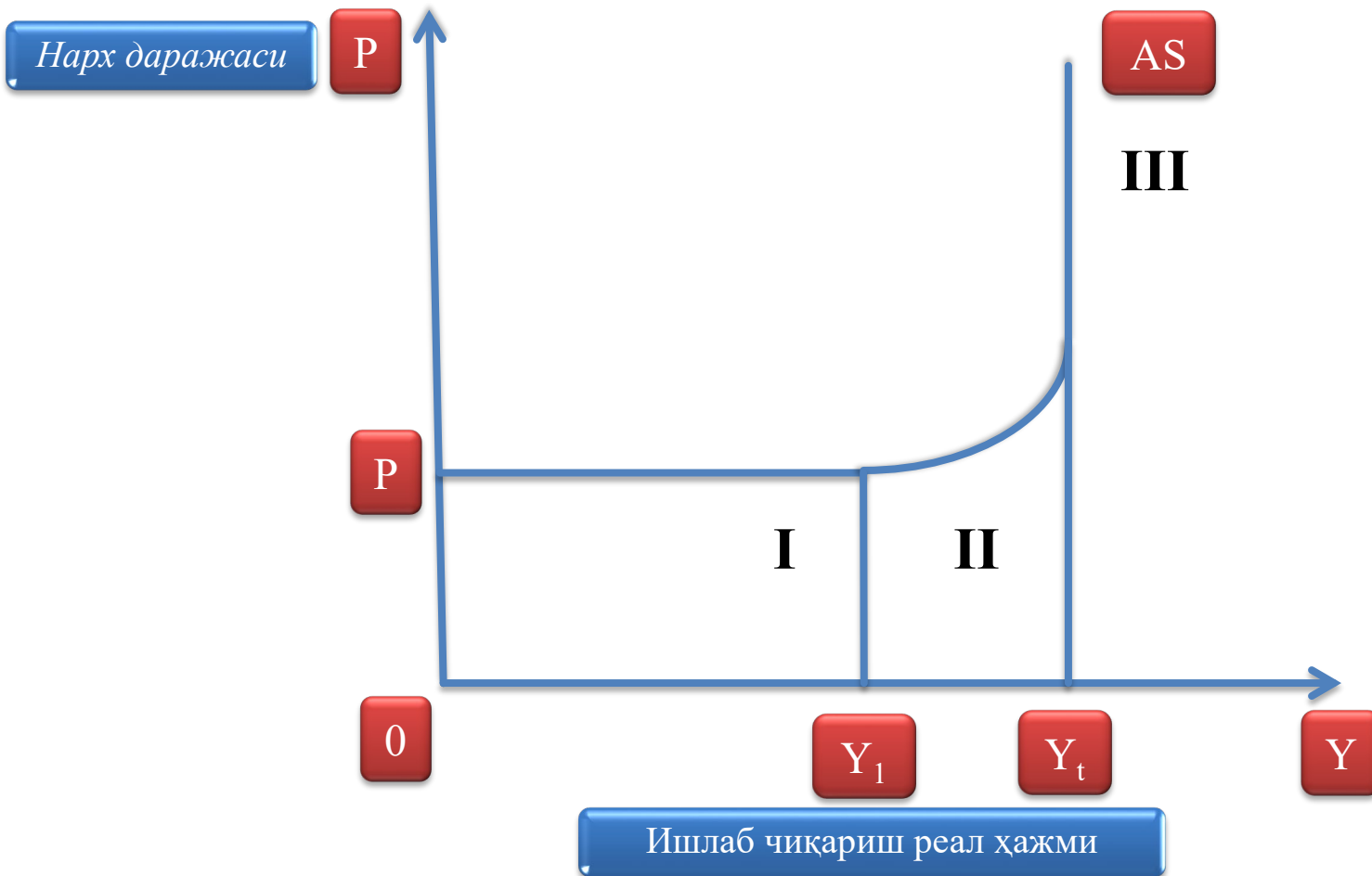
Ялпи таклиф (aggregate supply, AS)

— мамлакатда муайян вақтда ишлаб чиқарилиб, нархларнинг муайян даражасида сотишга тайёр турган, ўзининг ижтимоий нафлилиги, турлари, сифати, миқдори ва ижтимоий қиймати бўйича шу даврдаги талабга жавоб берадиган барча товарлар ва хизматлар ҳажмидир.

Ялпи таклиф умумий миқдорининг товарлар турлари, миқдори, сифати ҳамда нархига боғлиқлиги

Ялпи таклиф эгри чизиғи

Қисқа муддатли даврда ялпи таклиф эгри чизигининг кўриниши бир оз мураккаброқ бўлиб, учта кесмани ўз ичига олади.

I. Ётиқ кесма.

- У баъзида «кейнсча» кесма деб ҳам аталиб, иқтисодиётнинг таназзул ёки турғунлик палласидаги ҳолатини акс эттиради. Ётиқ кесма миллий ишлаб чиқариш потенциал ҳажми (чизмадаги Y_t нуқта)дан анча кам бўлган ишлаб чиқаришнинг реал ҳажми (чизмадаги Y_1 нуқтага қадар бўлган ҳажм)ни ўз ичига олади. Яъни, бу ораликда мамлакатдаги мавжуд кўплаб ишлаб чиқариш қувватлари, машина, ускуна ва ишчи кучи ишлаб чиқаришга жалб этилмайди ёки улардан тўлиқ фойдаланилмайди.

II. Оралиқ кесма.

- У ва Y_t нуқталар орасидаги мазкур кесма миллий ишлаб чиқариш реал ҳажмининг кўпайиши нарх даражасининг ўсиши билан бирга боришини кўрсатади. Бу ишлаб чиқаришнинг тўлиқ қувват билан ишлай бошлаганидан, корхоналарнинг анча эски ва кам самарали ускуналардан фойдалана бошлаганлигидан гувоҳлик беради. Ишлаб чиқариш ҳажмининг кенгайиб бориши билан қўшимча ишчи кучи ҳам ишга жалб қилинади.

III. Тик кесма.

- У баъзида «классик» кесма деб ҳам аталиб, иқтисодиёт ўзининг тўлиқ ёки табиий даражасига эришганлигини кўрсатади. Бунда иқтисодиёт ишлаб чиқариш имкониятининг шундай нуқтасида (чизмадаги Y_t нуқта) жойлашадики, бунда қисқа муддатда ишлаб чиқариш ҳажмини янада кенгайтиришга эришиш мумкин эмас. Иқтисодиёт тўлиқ қувват билан ишлай бошлаганлиги сабабли нархнинг тўхтовсиз ошиб бориши ҳам ишлаб чиқариш реал ҳажмининг кўпайишига олиб келмайди.

Ялпи таклиф ҳажмига таъсир қилувчи омиллар.

1. Ресурслар нархининг ўзгариши.

- Бошқа шароитлар ўзгармай қолганда, ресурслар нархининг ошиши маҳсулот бирлигига харажатларнинг кўпайишига, ресурс нархларининг пасайиши эса харажатларнинг камайишига олиб келади. Ресурс нархларига бир қатор омиллар таъсир кўрсатади. Ресурслар таклифининг кўпайиши улар нарhini пасайтиради ва натижада маҳсулот бирлигига харажатлар камаяди. Ресурслар таклифининг камайиши эса қарама-қарши натижага олиб келади.
- Ер ресурслари
- Ишчи кучи ресурслари.
- Капитал.
- Тадбиркорлик қобилияти.
- Импорт ресурслар нархлари.
- Бозордаги ҳукмронлик.

2. Самарадорликнинг ўзгариши.

- Самарадорлик – бу илгари таъкидланганидек, миллий ишлаб чиқариш реал ҳажмининг сарфланган ресурс миқдорига нисбатидир. Бошқача айтганда, самарадорлик – харажат бирлигига тўғри келувчи ишлаб чиқаришнинг ўртача ҳажми ёки ишлаб чиқариш реал ҳажми кўрсаткичи.

3. Ҳуқуқий меъёрларнинг ўзгариши.

- Корхоналар ўз фаолиятида амал қиладиган ҳуқуқий меъёрларнинг ўзгариши маҳсулот бирлигига тўғри келадиган харажатларни ва ялпи таклифни ўзгартириши мумкин.
- Ҳуқуқий меъёрлар ўзгаришининг икки тури мавжуд:
- а) солиқ ва субсидияларнинг ўзгариши;
- б) давлат томонидан тартибга солиш тавсифи ва усулларининг ўзгариши.

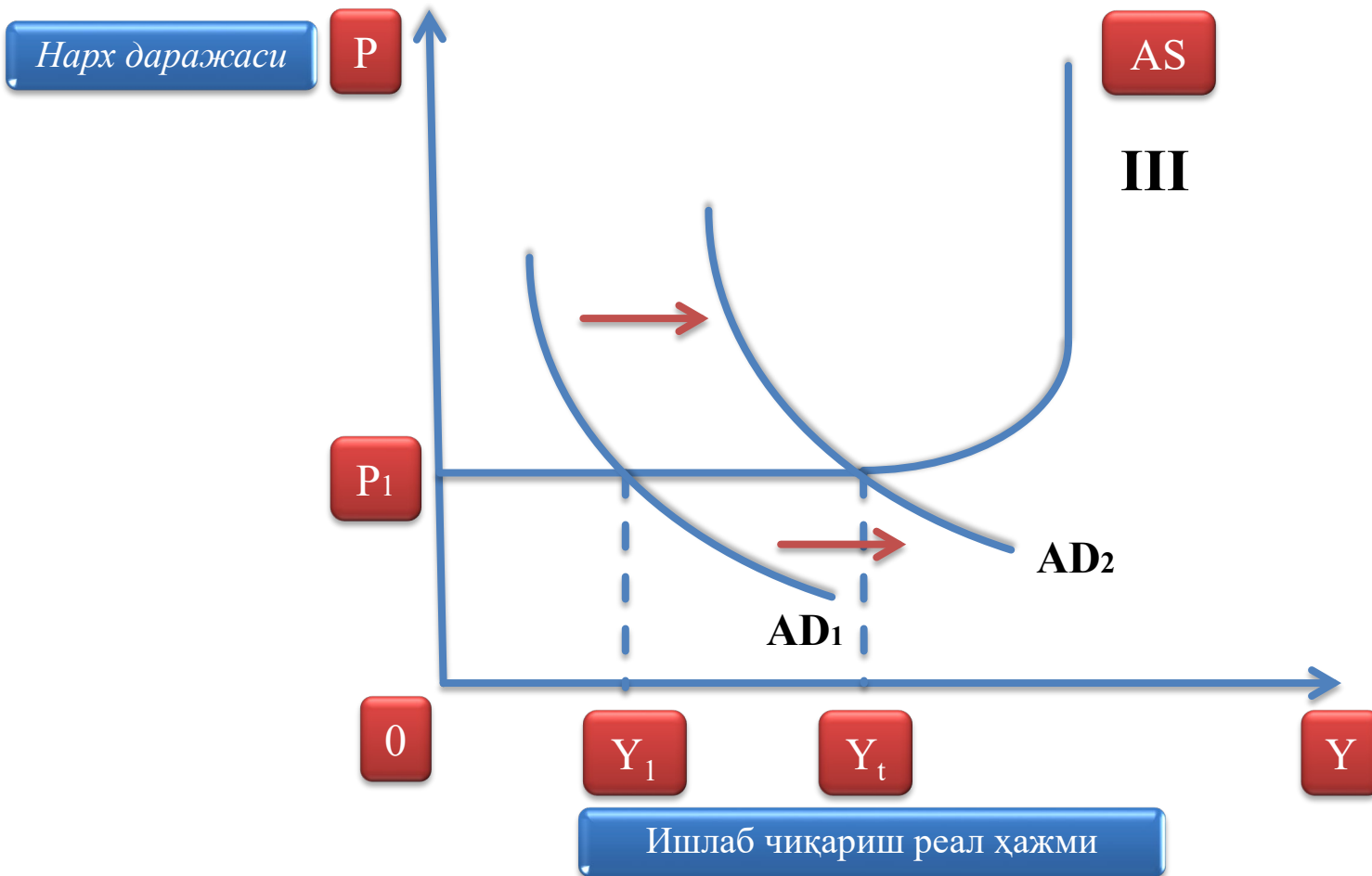
3. Ялпи талаб ва ялпи таклиф ўртасидаги мувозанат ва унинг ўзгариши

Ялпи талаб ва ялпи таклиф ўртасидаги мувозанат

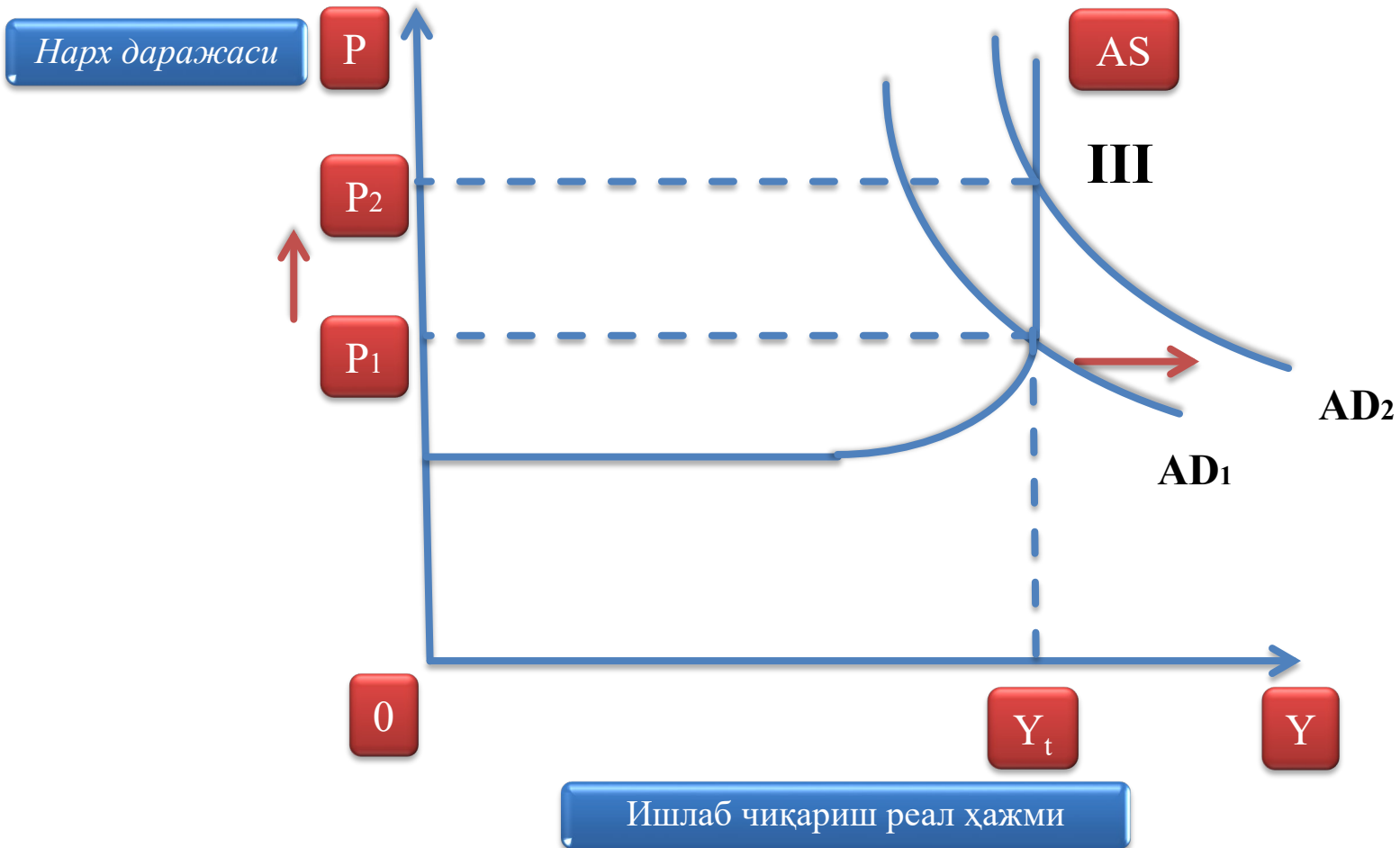

Ялпи талаб эгри чизиғи ва ялпи таклиф эгри чизиғи кесишган нуқта умумиқтисодий мувозанатни ифодалаб, бу ҳолатга нархнинг мувозанатли даражаси ва миллий ишлаб чиқаришнинг мувозанатли реал ҳажми орқали эришилади.

Ўтиқ кесмада ялпи талаб ва ялпи таклиф мувозанатининг ўзгариши

Тик кесмада ялпи талаб ва ялпи таклиф мувозанатининг ўзгариши

Оралиқ кесмада ялпи талаб ва ялпи таклиф мувозанатининг ўзгариши

